

Poznań, dn. 4.08.2022

dr hab. Ewa Cieślik, prof. UEP
Instytut Gospodarki Międzynarodowej
Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu

Recenzja dysertacji doktorskiej

dra hab. inż. Piotra Kwiatkiewicza, prof. UAM

pt. „Uwarunkowania rozwoju lokalnych rynków paliwowo-energetycznych na
obszarze Kaukazu Południowego”

napisanej pod kierunkiem naukowym:

dra hab. Sławomira Jankiewicza, prof. WSB oraz promotora pomocniczego dr
Joanny Drobiazgiewicz

w Instytucie Ekonomii i Finansów Uniwersytetu Szczecińskiego

Recenzja została przygotowana na prośbę Pana Przewodniczącego Rady Naukowej Instytutu Ekonomii i Finansów Uniwersytetu Szczecińskiego dra hab. Stanisława Hońko, prof. US. Recenzowaną rozprawę napisano pod kierunkiem dra hab. Sławomira Jankiewicza, prof. WSB oraz promotora pomocniczego dr Joanny Drobiazgiewicz.

Przedmiotem recenzji jest szczegółowa ocena, czy przedłożona rozprawa spełnia warunki określone w art. 13 ustawy z 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. z 2003 r. Nr 65, poz. 595 z późn. zm.). Wynikającym z nadmienionego aktu prawnego wymogiem jest, aby rozprawa doktorska przygotowana pod opieką promotora dra hab. Sławomira Jankiewicza, stanowiła oryginalne rozwiązanie problemu naukowego oraz wykazała ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w danej dyscyplinie naukowej, a także umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Niniejszą recenzję napisano, kładąc akcent na przytoczone wymogi.

Nakreślone tytułem ramy terytorialne pracy zostały przez Doktoranta doprecyzowane we *Wstępie*. Użyty termin Kaukaz Południowy utożsamiony został z Armenią, Azerbejdżanem oraz Gruzją zgodnie z uznanym przez społeczność międzynarodową ich kształtem terytorialnym, a więc z tzw. państwami nieuznanymi: Republiką Górskiego Karabachu, Republiką Abchazji i Republiką Południowej Osetii. Dokonany wybór jest merytoryczny i przemyślany (Autor tłumaczy w pracy, dlaczego bada taki obszar). W moim odczuciu, takie ujęcie badanego terytorium nie budzi wątpliwości.

2. Formalna charakterystyka pracy

Praca ma czytelną i logiczną strukturę, co jest dostrzegalną jej zaletą, a zarazem dobrą rekomendacją warsztatu i podejścia metodologicznego Autora. Całość opracowania składa się z 360 stron wraz z rysunkami i tabelkami oraz ich wykazem i bibliografią. Na zasadniczą część pracy składa się pierwsze 319 stron podzielonych na: wstęp, pięć rozdziałów oraz zakończenie. Na słowa uznania zasługują zamieszone na ostatnich stronicach spisy tabel i rysunków (w rzadko spotykanej liczbie, co świadczy o bardzo dużym nakładzie pracy Doktoranta) oraz szeroka bibliografia (na uznanie zasługuje zgromadzenie bardzo licznej literatury polsko- i szczególnie obcojęzycznej), które to można określić mianem wzorowo sporządzonych.

Zgodnie z tradycyjnym schematem, zamieszczony na początku rozprawy *Wstęp* stanowi integralną część zasadniczego wywodu. Bazując na powszechnie przyjętych regułach, dr hab. inż. Piotr Kwiatkiewicz czyni starania, by przybliżyć wagę podejmowanej problematyki oraz nakreślić znaczenie podejmowanego zagadnienia i użyteczny charakter pracy. Na stronach *Wstępu* omawia kwestie mogące uchodzić za niejednoznaczne, definiuje używane w pracy terminy oraz wykorzystywane pojęcia. Takie podejście w znacznej mierze ułatwia odbiór pracy i świadczy o dużej skrupulatności Autora. W części tej Doktorant określa cel główny pracy oraz cele pośrednie (s. 10-11). Zamieszcza też główne założenia, które przyjął, prowadząc swoje naukowe poszukiwania. W pracy postawiono także hipotezę główną oraz cztery hipotezy pomocnicze (s. 11-12). Ponadto Autor wyjaśnia decyzję o wykorzystaniu poszczególnych metod badawczych, którymi się posłużył. Omówione zostały też wykorzystywane źródła oraz nadmienione, a niekiedy i pokrótce

scharakteryzowane, wybrane pozycje bibliograficzne, poczynawszy od aktów prawnych, a na informacjach internetowych skończywszy.

Doktorant jako główny cel pracy wskazał: identyfikację oraz selekcję uwarunkowań funkcjonowania sektora paliwowo–energetycznego w państwach Kaukazu Południowego oraz związanych z nimi lokalnych rynków w powiązaniu z międzynarodowymi stosunkami politycznymi i gospodarczymi w regionie, a także zidentyfikowanie wynikających stąd determinantów ich rozwoju z uwzględnieniem aspektu bezpieczeństwa ekonomicznego. W wymiarze utylitarnym wskazał na niedający się algebraicznie zdefiniować model rozwiązań, który pozwoliłby na optymalne funkcjonowanie sektora i rynku paliwowo-energetycznego na tym obszarze.

Autor pracy założył też istnienie w państwach Kaukazu Południowego zjawiska pełnego podporządkowania wymiany handlowej w zakresie surowców energetycznych determinantom politycznym, co miałyby oddziaływać na kształt istniejącego systemu energetycznego Armenii, Azerbejdżanu oraz Gruzji, a zarazem wytyczać kierunek jego transformacji.

3. Ocena układu pracy

Wywód prowadzony w pracy jest logiczny oraz pozwala na stopniowe zgłębianie problemu badawczego. Podporządkowany jest także w całości realizacji założeń, a brak zbędnych dygresji i nieuporządkowanych wątków ułatwia odbiór dysertacji. Narracja jest gruntownie przemyślana, a zastosowana terminologia poprawna. W pracy w poprawny sposób wyeksponowano zagadnienia badawcze, a pominięcie niektórych mniej ważnych dla wywodu treści, należy uznać za dobrą umiejętność selekcji informacji dokonaną przez dra hab. inż. Piotra Kwiatkiewicza. To w sposób jednoznaczny dowodzi bardzo dobrej orientacji Doktoranta w temacie.

W rozdziale pierwszym dr hab. inż. Piotr Kwiatkiewicz przybliżył specyfikę funkcjonowania współczesnego rynku paliwowo-energetycznego. Akcent w tej części pracy położony został na międzynarodowy handel surowcami energetycznymi i paliwami. Przeprowadzono analizę potencjału i działań podejmowanych przez państwa producenckie, dostawców oraz importerów surowców energetycznych. Doktorant w swych poszukiwaniach skupił również uwagę na funkcjonowaniu giełd

surowców oraz typach kontraktów dla paliw kopalnych. Ważnym aspektem tej części pracy jest kwestia problematyki logistycznej, w której zagadnienia związane z transportem i magazynowaniem gazu ziemnego i ropy naftowej zajęły szczególne miejsce.

Na słowa uznania zasługuje narracja pierwszego rozdziału. Dowodzi ona znajomości omawianych zagadnień. Wywód jest czytelny, jasno kreśli dokąd Autor zmierza w swoich wywodach i daje pewność, że rozprawa jest przemyślana, a sekwencja przekazywanych informacji nie jest przypadkowa. Wartościowym uzupełnieniem rozdziału są rzetelne analizy materiału empirycznego obrazującego współczesną sytuację energetyczną na świecie.

Drugi z rozdziałów rozpoczyna część pracy poświęconą bezpośrednio regionowi Kaukazu Południowego i położonym tam państwom. Doktorant przybliżył w nim szczegółowo tamtejsze uwarunkowania naturalne determinujące zapotrzebowanie na paliwa i energię oraz opisał istniejącą infrastrukturę związaną z sektorem paliwowo-energetycznym. W trzech częściach dotyczących odpowiednio: Armenii, Azerbejdżanu i Gruzji zawarte zostało analityczne opracowania dotyczące warunków naturalnych dla OZE oraz ich wykorzystania, sieci drogowych, linii kolejowych itp. Autor wyciąga właściwe wnioski na podstawie zaprezentowanych danych statystycznych oraz podejmuje próby wyjaśnienia wszelkich nagłych wahań czy odstępstw od normy. Doktorant bardzo dobrze przedstawia niuansy geopolityczne regionu, a zaprezentowane dane statystyczne pozwalają na uzyskanie pełniejszego obrazu opisywanego terytorium.

Trzeci z rozdziałów cechuje się bliźniaczą strukturą do poprzedniego tj. podzielony został na części związane z każdym z państw Kaukazu Południowego. W takim samym układzie odpowiadającym kolejno Armenii, Azerbejdżanowi i Gruzji w kolejnych podpunktach zaprezentowano konsumpcję, a także strukturę produkcji paliw płynnych oraz energii elektrycznej. Zastosowanie identycznego układu podrozdziałów jak w rozdziale drugim jest bardzo dobrym rozwiązaniem zwiększającym spójność pracy.

Elementy, a precyzyjniej rzecz ujmując, całościowy kształt uwarunkowań, które wpływają na koncepcję rozwoju rynku paliwowo-energetycznego na badanym obszarze stanowią treść czwartego rozdziału. Doktorant wyjaśnił w nim metodologię i metodykę badawczą, którą wykorzystał w swych dociekaniach. Zaznaczył i

szczegółowo wyjaśnił sekwencje swych działań. Poruszając się biegle w sferze podejmowanej problematyki, zaproponował oryginalne podejście do badanych kwestii, wychodząc naprzeciw zapotrzebowaniu stojącemu za celami dysertacji. Do nich z pewnością należy przeprowadzona przez Doktoranta selekcja, a następnie systematyzacja i gradacja uwarunkowań lokalnych rozwoju rynków paliwowo-energetycznych. Posłużyła mu ona do ustalenia pozycji wskazanych czynników i ich wpływu na badany obszar aktywności gospodarczej. Działania te poprzedziły dobór wymogów koniecznych do budowy optymalnego modelu rozwojowego, a zarazem ułatwiły konstrukcję wywiadu eksperckiego, który odegrał ważną rolę w poszukiwaniach badawczych Autora. Nadmienione odejście od utartych schematów badawczych, nie zostało dokonane kosztem rezygnacji z tradycyjnych metod, czego dowodem jest zastosowanie narzędzi decyzyjnych przy konstrukcji modelowych rozwiązań m.in. analizy SWOT, przy pomocy której starano się wyeksponować potencjał oraz słabsze strony i zagrożenia dla kondycji sektora paliwowo-energetycznego wybranego państwa.

Rozdział piąty poświęcony został opisowi założeń modelu referencyjnego rynku paliwowo-energetycznego. Przedstawiono w nim wymiar międzynarodowy zaopatrzenia energetycznego poszczególnych gospodarek regionu oraz wyeksponowano rolę, jaką w panujących tam stosunkach gospodarczych odgrywa problem funkcjonowania tzw. państw nieuznawanych. Nie pominięto również znaczenia, jakie w wytyczonym obszarze badawczym stanowią kwestie polityczne. Dr hab. inż. Piotr Kwiatkiewicz poruszył kwestię roli, jaką sektor paliwowo-energetyczny powinien odgrywać, aby zapewnić optymalny rozwój gospodarkom krajowym. Podjęto też próbę sformułowania rekomendacji dla całego regionu Kaukazu Południowego. Znaczną wartością dodaną rozdziału są opisy odmiennych rozwiązań w zakresie polityki paliwowo-energetycznej dla Armenii oraz Azerbejdżanu i Gruzji. Analityczny wywód dotyczący przyczyn powstania dychotomii dopełnia prezentację wyników badania.

Dysertację zamyka część podsumowująca. Przedstawione zostały w niej wnioski prowadzonych przez dra hab. inż. Piotra Kwiatkiewicza poszukiwań badawczych. Rezultaty dociekań nie pozwoliły odrzucić ani hipotezy głównej, ani hipotez pomocniczych postawionych w pracy.

4. Ocena merytoryczna pracy

Odnosząc się do całości pracy, oceniam ją bardzo pozytywnie. Na wyróżnienie zasługuje wyzwanie badawcze, jakiego podjął się Doktorant. Poszukiwania naukowe związane z obszarem strategicznym dla interesów państwa i jego bezpieczeństwa tożsame są z obecnością licznych utrudnień, jakich nie doświadcza się w przypadku innej problematyki niepowiązanej z bezpieczeństwem energetycznym. W odniesieniu do omawianej dysertacji komplikacje te są zwielokrotnione. Rzecz dotyczy bowiem rynku paliwowo-energetycznego w regionie, w którym dochodzi do konfliktów zbrojnych, funkcjonują państwa nieuznawane na arenie międzynarodowej, a Azerbejdżan i Armenia nie utrzymują między sobą relacji pozostając de facto w stanie wojny.

Na szczególne uznanie zasługuje umiejętne łączenie wywodów z zakresu nauk politycznych z wnioskami o charakterze ekonomicznym. Odpowiednia analiza i interpretacja danych z uwzględnieniem tła politycznego stanowi często trudny do pogodzenia element. Ponadto na pochwałę zasługuje utrzymanie równowagi między kwestiami politycznymi a ekonomicznymi w prowadzonych rozważaniach. Świadczy to o dużym doświadczeniu Autora pracy, dojrzałości Jego warsztatu badawczego oraz bardzo dobrej znajomości podjętej tematyki. Dużo uwagi poświęcono zagadnieniom związanym z istniejącą infrastrukturą niezbędną do funkcjonowania sektora paliwowo-energetycznego omawianych państw. Podejście to należy uznać za właściwe uwzględniając specyfikę podjętego tematu pracy. Rola posiadanego zaplecza infrastrukturalnego w postaci rurociągów, linii przesyłowych czy nawet samych dróg lądowych może uchodzić za dobry punkt wyjścia dla opracowań koncepcji rozwojowych energetyki na tym obszarze czy też decydować o przyszłości gospodarczej omawianych państw. Jednocześnie należy uwzględnić nietypowość rynku paliwowo-energetycznego, którego analiza także wymaga sporej selekcji informacji przy właściwej interpretacji danych. Stąd też słowa uznania dla Autora dysertacji, gdyż bardzo dobrze poradził sobie z wymienionymi niełatwymi wyzwaniami.

Wspomniane już czytelna struktura, poprawny aparat metodologiczny, naukowo interesująca treść i precyzyjne konkluzje są niewątpliwymi walorami dysertacji. Jest nim również narracja oraz zgromadzona bogata literatura. Praca stanowi wartościowe, samodzielne, oryginalne i bardzo aktualne opracowanie

naukowe. Stanowi również odpowiedź na potrzebę rynku związaną z rzetelnymi informacjami dotyczącymi polityki energetycznej gospodarek Kaukazu Południowego. Oceniając poziom oryginalności problemu naukowego należy podkreślić zaproponowaną autorską procedurę badawczą oraz bardzo dobrą znajomość sytuacji geopolitycznej badanego regionu. Stąd oceniam wartość merytoryczną pracy na wysokim poziomie.

Interesującym elementem dysertacji są relacje między krajowymi gospodarkami a ich specyfiką paliwowo–energetyczną. Podobnie jako atut pracy potraktować należy analityczne omówienie zdolności produkcyjnych, popytu wewnętrznego i potencjału eksportowego tych państw. Poznawczo trudną do przecenienia rolę skłonna jestem przypisać rozbudowanemu wywiadowi eksperckiemu. Został on gruntownie przemyślany. Podział respondentów na grupę „akademicką” i „praktyków” pozwala spojrzeć na podejmowaną problematykę z różnych perspektyw, co uważam za znaczną wartość dodaną pracy.

Kwestie metodologiczne i metodyczne pracy rzeczowo zaprezentowano we wstępie pracy. Przyjęta przez Autora metodyka badania jest właściwa dla podjętej tematyki. Posłużenie się w pracy metodami statystyki opisowej i uzupełnienie jej metodami jakościowymi, w tym wywiadem eksperckim, umożliwiło zbudowanie oryginalnego modelu rozwojowego dla sektora paliwowo–energetycznego państw Kaukazu Południowego. Dzięki temu połączeniu praca ma nie tylko wymiar typowo naukowy, ale nade wszystko praktyczny. Dodatkowym atutem pracy jest wykorzystanie i krytyczne opracowanie bardzo obszernej literatury i materiału empirycznego.

Pod względem językowym praca napisana jest starannie. Jednak nie jest wolna od drobnych błędów edytorskich, które na etapie redakcji z pewnością zostaną wyeliminowane. Pojawiają się w niej także pewne stwierdzenia, z którymi można polemizować. Jednak nie uznaję tego za mankament opracowania, natomiast za jego atut, gdyż wskazanym jest, by Autor bronił swojego punktu widzenia w ramach dyskursu naukowego.

5. Wnioski końcowe

Podsumowując, stwierdzam, że rozprawa doktorska dra hab. inż. Piotra Kwiatkiewicza pod tytułem „Uwarunkowania rozwoju lokalnych rynków paliwowo-energetycznych na obszarze Kaukazu Południowego” napisana w Instytucie Ekonomii i Finansów Uniwersytetu Szczecińskiego pod kierunkiem dra hab. Sławomira Jankiewicza, prof. WSB oraz promotora pomocniczego dr Joanny Drobiazgiewicz stanowi oryginalny i nowatorski utwór naukowy, w którym potwierdzona została ogólna wiedza teoretyczna Doktoranta z zakresu nauk o ekonomii i finansach. Wyczerpuje to wymagania art. 13 ustawy z 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. z 2003 r. Nr 65, poz. 595 z późn. zm.). Tym samym wnioskuję o dopuszczenie dra hab. inż. Piotra Kwiatkiewicza do kolejnych etapów postępowania o nadanie stopnia doktora.

Ponadto biorąc pod uwagę walory naukowe pracy, znaczny nakład pracy oraz umiejętność wyciągania trafnych wniosków z zebranych materiałów, wnioskuję o wyróżnienie pracy doktorskiej Pana dra hab. inż. Piotra Kwiatkiewicza.

Grzegorz Ewe